

до потреб дітей з особливими освітніми потребами, зокрема із забезпеченням спеціалізованих навчальних матеріалів і методик.

Національна стратегія, розроблена на основі цих підходів, повинна включати координацію між державними структурами, громадськими організаціями та міжнародними партнерами. Важливим елементом є підготовка мультидисциплінарних команд, які складаються з психологів, педагогів, соціальних працівників і медичних фахівців, здатних забезпечити комплексний супровід дітей. Ця стратегія має також передбачати фінансування програм, спрямованих на створення безпечних просторів, навчання фахівців та впровадження інтегративних методик реабілітації.

Висновки. Отже, закордонний досвід роботи з дітьми, що постраждали від військових конфліктів, демонструє важливість комплексного підходу, який включає психосоціальну допомогу, освітню підтримку та реабілітаційні програми. Організації, такі як ЮНІСЕФ, War Child і Save the Children, працюють над створенням безпечного середовища, де діти можуть відновлювати емоційне здоров'я та отримувати підтримку для адаптації до нових обставин.

Список використаних джерел

1. ЮНІСЕФ. Захист дітей у зонах конфлікту: керівництво для педагогів та психологів. URL: <https://www.unicef.org>.
2. Save the Children. Programs for psychological recovery of children affected by war in Ukraine. URL: <https://www.savethechildren.org>.
3. UNICEF. The impact of the war on children in northern Ukraine. URL: <https://www.unicef.org>.
4. Ward J. War-Affected Children in Africa: Experiences and Recovery. New York: CFR Press, 2002.
5. War Childhood. Impact of war on children's mental health. URL: <https://warchildhood.org/ua/impact-of-war-on-childrens-mental-health>.

Світлана Калаур

*доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри соціальної роботи
та менеджменту соціокультурної діяльності
Тернопільського національного педагогічного університету імені*

Володимира Гнатюка

м. Тернопіль

П'єцова Тетяна

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
спеціальність 231 Соціальна робота
Тернопільського національного педагогічного університету імені
Володимира Гнатюка
м. Тернопіль

СОЦІАЛЬНА РОБОТА В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

У статті досліджено трансформацію соціальної роботи в Україні в умовах російсько-української війни. Проаналізовано основні напрями, методи та інструменти соціальної підтримки населення в період збройного конфлікту. Розглянуто приклади ефективної взаємодії державних установ, громадських організацій, волонтерських ініціатив та освітніх закладів. Особливу увагу приділено практикам психологічної підтримки, роботі з внутрішньо переміщеними особами, ветеранами та іншими вразливими категоріями населення. Визначено перспективи розвитку соціальної роботи у післявоєнний період.

Ключові слова: соціальна робота, війна, внутрішньо переміщені особи, соціальна підтримка, психологічна допомога, ветерани, кризове реагування.

Російсько-українська війна, яка триває з 2014 року та набула особливої гостроти після повномасштабного вторгнення у 2022 році, стала безпрецедентним викликом для системи соціального захисту України.

Мільйони громадян опинилися в умовах вимушеного переселення, втрати житла, роботи та близьких, що призвело до зростання соціальної вразливості населення. У цих умовах соціальна робота стала основним інструментом підтримки та стабілізації суспільства, надання допомоги постраждалим верствам населення, сприяння відновленню соціальної справедливості.

Актуальність теми зумовлена викликами, які постали перед українським суспільством: масове переміщення населення, психологічні травми, економічна нестабільність, руйнування інфраструктури. Необхідність адаптації соціальної роботи до умов воєнного часу та розробки нових методів і стратегій допомоги населенню робить це дослідження надзвичайно актуальним.

Українські дослідники активно досліджують різні аспекти соціальної роботи у відповідь на виклики війни. Інститут соціології НАН України під

керівництвом Євгена Головахи та Сергія Дембицького видав монографію «Українське суспільство у воєнний час. Рік 2024», у якій аналізуються соціальні зміни, громадська думка та інституційні трансформації під час війни [10].

Оксана Міткевич та Оксана Фустей з Вінницького державного педагогічного університету досліджували соціальну роботу з людьми похилого віку в умовах воєнного стану, наголошуючи на необхідності адаптації соціальних послуг до потреб цієї вразливої групи [5].

Катерина Аксьонова з Київського національного університету імені Тараса Шевченка досліджувала реалії та перспективи соціальної реабілітації сімей військовослужбовців, наголошуючи на важливості психологічної підтримки та соціальної адаптації [1].

Ірина Шапошникова та Юрій Вірт з Херсонського державного університету проаналізували роль волонтерства в соціальній роботі під час повномасштабного вторгнення, відзначивши його важливість у зміцненні громадянського суспільства [12].

В. Костіна з Полтавського економіко-правового інституту розглядає виклики та перспективи соціальної роботи в умовах воєнного стану, наголошуючи на важливості готовності спеціалістів до роботи в надзвичайних умовах [3].

Соціальні працівники, психологи, волонтери, представники громадських організацій та місцевої влади з перших днів повномасштабного вторгнення стали основною опорою для мільйонів внутрішньо переміщених осіб, ветеранів, людей з інвалідністю, дітей-сиріт та багатьох інших вразливих верств населення.

Низку ініціатив було реалізовано в різних регіонах України, що продемонструвало гнучкість, сталість та високий рівень професіоналізму вітчизняної системи соціальної роботи.

Одним із показових прикладів є діяльність центрів стійкості в Тернопільській області, де створено унікальний простір психологічної та соціальної підтримки населення. Ці центри не лише надають базові соціальні послуги, а й організовують освітні програми, зустрічі, тренінги та волонтерську діяльність [9].

Особлива увага приділяється сім'ям військовослужбовців – для них проводяться індивідуальні психологічні сеанси та зустрічі з представниками ветеранських та волонтерських організацій, що сприяє емоційному

відновленню та зменшує ізоляцію. Такий комплексний підхід є прикладом міждисциплінарної взаємодії у воєнний час.

Водночас приклад Українського католицького університету у Львові показує, як наукові інституції можуть бути залучені до вирішення гуманітарних викликів [8].

В УКУ організовано притулок для внутрішньо переміщених осіб, у тому числі людей з інвалідністю. Програма «Підготовка соціального працівника» відділу соціальної роботи активно займається супроводом переселенців: організовуються майстер-класи, дозвілля, психологічні тренінги. Така інтеграція практики в освітнє середовище не тільки допомагає людям, які її потребують, а й формує в учнів відповідальне ставлення до професії.

Серйозна увага також приділяється підтримці військових та їхніх сімей. У Тернополі діє Центр реабілітації та адаптації учасників АТО та ООС «Ярміз», який спеціалізується на роботі з ветеранами [4].

Центр реалізує програми, спрямовані на подолання посттравматичних стресових розладів, депресивних станів та зниження ризиків соціальної ізоляції. Характерною рисою діяльності «Ярмізу» є поєднання психологічної підтримки з формуванням нових соціальних навичок та поверненням ветеранів до активного життя в громаді. Центр виконує важливу місію з реінтеграції людей, які пережили війну, у мирне середовище.

Ще одним масштабним прикладом мобілізації соціальних ресурсів є діяльність благодійної організації «Збережи Україну». Він бере свій початок з 2014 року, але після повномасштабного вторгнення у 2022 році його робота набула особливого розгону [13].

Організація евакуювала понад 108 тисяч людей із зон активних бойових дій та створила ряд транзитних центрів по всій Україні, де надається гуманітарна, психологічна та юридична допомога. Запуск гарячої лінії та чат-бота зробив допомогу доступною навіть у найкритичніші моменти. Цей приклад ілюструє, як громадянське суспільство може взяти на себе деякі функції держави під час кризи.

Не менш важливою є робота на рівні місцевого самоврядування. Так, у м. Хорошів Житомирської області з перших днів війни соціальні служби організували допомогу внутрішньо переміщеним особам та іншим незахищеним категоріям населення [7].

Опрацьовано понад 3 тис. заяв на соціальні виплати, надано гуманітарну допомогу, запроваджено цільові програми для дітей із прийомних сімей. Показово, що навіть у невеликих громадах сформовано цілісні механізми реагування на виклики війни, що свідчить про ефективну децентралізацію надання соціальних послуг.

Усі ці приклади демонструють багатовимірність і гнучкість соціальної роботи у воєнний час. У цьому контексті соціальна робота в Україні не лише адаптується до викликів, а й стає каталізатором оновлення суспільства. Із проаналізованих джерел, нами складена таблиця 1, що ілюструє ключові аспекти соціальної роботи в Україні в умовах російсько-української війни станом на 2023 рік.

Таблиця 1

Показник	Значення	Коментар
Кількість внутрішньо переміщених осіб (ВПО)	Понад 5 млн	Станом на 2023 рік, понад 5 мільйонів українців були змушені залишити свої домівки через війну.
Кількість українських біженців за кордоном	8,1 млн	За даними ООН, станом на лютий 2023 року, 8,1 мільйона українців перебували за межами країни через війну.
Кількість загиблих цивільних осіб	8 231	Станом на лютий 2023 року, за даними ООН, внаслідок війни загинуло 8 231 цивільна особа.
Кількість поранених цивільних осіб	13 734	За той же період, 13 734 цивільні особи були поранені.
Кількість загиблих дітей	494	Серед загиблих цивільних – 494 дитини.
Кількість поранених дітей	979	Кількість поранених дітей становить 979 осіб.
Кількість осіб, які потребували гуманітарної допомоги	17,7 млн	Станом на кінець 2022 року, 17,7 мільйона людей, зокрема 3,4 мільйона вразливих дітей, терміново потребували гуманітарної допомоги та захисту.
Зменшення соціальних видатків у 2023 році	-15%	У лютому 2023 року соціальні видатки були на 15% нижчими, ніж

		за аналогічний період попереднього року.
Кількість осіб, які отримали державну соціальну допомогу	Понад 3 млн	Протягом 2023 року понад 3 мільйони осіб отримали державну соціальну допомогу, включаючи осіб з інвалідністю, дітей з інвалідністю, малозабезпечені сім'ї та сім'ї з дітьми.

Джерело: [2, 6, 11, 14,].

В умовах повномасштабної війни в Україні зростає важливість міжсекторальної взаємодії – партнерство державних органів, громадських ініціатив, міжнародних донорів та бізнесу дозволяє формувати адаптивні моделі допомоги.

Наприклад, у рамках ініціативи «Соціальні послуги для внутрішньо переміщених осіб» за підтримки міжнародних організацій, таких як ПРООН, ЮНІСЕФ та Карітас, соціальні працівники отримують ресурси, навчання та інструменти для роботи з особами, які пережили травму, втрату житла чи членів родини.

Впровадження практики мультидисциплінарних команд, до складу яких входять соціальні працівники, психологи, лікарі, юристи та волонтери, виявилось ефективним, особливо в Харківській, Дніпропетровській та Запорізькій областях. Такий підхід дозволяє надавати комплексну допомогу – від гуманітарної до юридичної – та швидко реагувати на зміни обставин.

Крім того, зростає роль цифрових рішень: такі додатки, як eDoromoga, спрощують доступ до соціальних виплат, а гарячі лінії та чат-боти, як у випадку Save Ukraine, сприяють швидкому реагуванню на потреби населення.

Доцільним є запровадження інтегрованої моделі соціальних послуг, що об'єднує ресурси держави, громадськості та волонтерів. Важливо активніше застосовувати цифрові платформи для реєстрації потреб, консультування та моніторингу кризових випадків. Особливу увагу слід приділяти підтримці сімей з дітьми та осіб з інвалідністю – через адресну допомогу, адаптивні програми й психологічну підтримку.

Отже, в умовах війни соціальна сфера демонструє гнучкість, інноваційність і ефективність міжсекторальної співпраці, що стане основою для її подальшого розвитку.

Список використаних джерел

1. Аксьонова, К. (2024). *Реалії та перспективи соціальної реабілітації сімей військовослужбовців в умовах війни*. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Військово-спеціальні науки, 57(1(57)), 26–31. URL: <https://doi.org/10.17721/1728-2217.2024.57.26-31>
2. Кабінет Міністрів України. *Звіт про соціальні послуги за 2023 рік*. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/17-civik-2018/zvit2023/zvit_sotsz_servis_2023.pdf
3. Костіна В. *Соціальна робота в умовах воєнного стану: виклики сьогодення та перспективи на майбутнє. Інноваційний потенціал та правове забезпечення соціально-економічного розвитку України: виклик глобального світу* : матеріали VIII Міжнар. наук.-практ. конф., м. Полтава, 15–16 трав. 2024 р. Полтава, 2024. С. 162–164.
4. Литвинська, С.В. *Реабілітаційний аспект соціальних комунікацій в умовах російсько-української війни (на прикладі центру реабілітації та адаптації учасників АТО та ООС «Ярміз»)* / С.В.Литвинська, У.П.Кошетар, А.В.Сібрук // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Трансформаційні процеси соціально-гуманітарної сфери сучасної України в умовах війни: виклики, проблеми та перспективи». Тернопіль. 2022. С. 71-73.
5. Митькевич О., Фуштей О. *Соціальна робота з людьми похилого віку в умовах воєнного стану* / О. Митькевич, О. Фуштей // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. – 2024. – № 78. С. 51–56. URL: <https://doi.org/10.31652/2415-7872-2024-78-51-56>.
6. Міністерство молоді та спорту України. *Вплив війни на молодь в Україні. 2023*. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://mms.gov.ua/storage/app/sites/16/Molodizhna_polityka/2023/Socdosli_djenja/Вплив%20війни%20на%20молодь%20в%20Україні.2023.pdf
7. Про роботу соціальної сфери Хорошівської громади в умовах воєнного стану [Електронний ресурс] // Хорошівська селищна рада. 2022. Режим доступу: <https://horoshihv-rada.gov.ua/news/1667570792>
8. *Соціальна робота УКУ на фронті гостинності: підбірка згадок про прихисток УКУ для внутрішньо переміщених осіб* [Електронний ресурс] // Програма «Соціальна робота» Українського католицького університету. 2023. Режим доступу:

<https://socialwork.ucu.edu.ua/news/sotsialna-robota-uku-na-fronti-gostynnosti-pidbirka-zgadok-pro-pryhystok-uku-dlya-vnutrishno-peremishheny-osib>

9. Соціальна сфера в умовах війни: виклики та перспективи [Електронний ресурс] // Погляд. 2023. Режим доступу: <https://poglyad.te.ua/podii/sotsialna-sfera-v-umovah-vijny-vyklyky-ta-perspektyvy.html>
10. *Українське суспільство в умовах війни. Рік 2024: Колективна монографія* / С. Дембіцький, О. Злобіна, Н. Костенко та ін.; за ред. член.-кор. НАН України, д. філос. н. Є. Головахи, член.-кор. НАН України, д. соц. н. С. Дембіцького. Київ: Інститут соціології НАН України, 2024. 450 с.
11. *Центр економічної стратегії. Економіка під час війни: трекер*. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://ces.org.ua/tracker-economy-during-the-war/>
12. Шапошникова, І. В., & Вірт, Ю. М. (2024). *Роль інституту волонтерства у соціальній роботі під час повномасштабного вторгнення росії на територію України. Проблеми сучасних трансформацій*. Серія: право, публічне управління та адміністрування, (12). URL: <https://doi.org/10.54929/2786-5746-2024-12-02-03>
13. Save Ukraine [Електронний ресурс] // Wikipedia. – Режим доступу: https://en.wikipedia.org/wiki/Save_Ukraine – Назва з екрана.
14. UNICEF Україна. The summary report of the Survey of Ukrainian parents. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://www.unicef.org/ukraine/media/43321/file/The%20summary%20report%20of%20the%20Survey%20of%20Ukrainian%20parents_ua.pdf.pdf

Світлана Калаур

*доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри соціальної роботи
та менеджменту соціокультурної діяльності*

Тернопільського національного педагогічного університету імені

Володимира Гнатюка

м. Тернопіль

Юліана Стельмах

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,

спеціальність 231 Соціальна робота

Тернопільського національного педагогічного університету імені

Володимира Гнатюка